

HUMANISTISCH HISTORISCH CENTRUM

Archivering, documentatie, onderzoek en informatieverstrekking
m.b.t. het humanisme in Nederland vanaf 1850.

Kromme Nieuwegracht 29

Postbus 797

3500 AT UTRECHT

tel. (030) 239 01 64

e-mail: hhc@uvh.nl

www.uvh.nl/humanistisch-historisch-centrum

Jaarverslag Humanistisch Historisch Centrum

2013

1. Algemeen

In maart van het verslagjaar kon het in 2008 in gang gezette grote archiefbewerkingsproject concreet worden afgerond. Alle ‘bewerkte humanistische archieven’ (o.a. van het Humanistisch Verbond, de IHEU en het Humanistisch Vormings Onderwijs) zijn toen overgebracht naar het Utrechts Archief (rijksarchief). In totaal ging het om vijftig strekkende meter archiefmateriaal. Materiaal dat nog niet bij het Utrechts Archief geplaatst kon worden (te recent) kwamen toen tegelijk in het HHC-depot (kelderruimte UvH) terecht. Nog even ter herinnering, aan dit grote project is door onze HHC beroepskrachten en vrijwilligers, in samenwerking met extern ingehuurd gespecialiseerde vakkrachten gewerkt. De plaatsing in het rijksarchief betekent een opslag die in alle opzichten voldoet aan de moderne vereisten van archiefbeheer. Het nu opgeslagen archiefmateriaal van de Humanistische beweging is toegankelijk voor onderzoekers en geïnteresseerden. Hiermee is zondermeer belangrijke vooruitgang geboekt in het behoud van het humanistisch erfgoed en zeker in het vergroten van de mogelijkheid om er kennis van te nemen en er onderzoek naar te doen.

Verheugend is ook te kunnen melden dat de inspanningen vanuit het HHC-bureau om eigen inkomsten te verwerven niet zonder resultaat zijn gebleven. Weliswaar lukte het niet om het begrote bedrag aan eigen inkomsten volledig binnen te halen, maar door ook scherp te letten op de uitgaven kon uiteindelijk het dekkingstekort over 2013 zeer binnen de perken worden gehouden. Voor het uiteindelijke (beperkte) dekkingstekort kan teruggevallen worden op de door de Humanistische Alliantie en de Universiteit voor Humanitas voor het boekjaar 2013 versterkte garantstelling.

Spijtig genoeg kwam gedurende het verslagjaar opnieuw de financiële basis van de HHC op de agenda. De aankondiging dat de Humanistische Alliantie voornemens zou zijn (en daadwerkelijk bleek) om haar jaarlijkse bijdrage aan HHC per 1 januari 2015 te beëindigen sloeg in als een bom. Het betekende voor het HHC-bestuur alle hands aan dek. Discussies met de Universiteit voor Humanistiek, met de Humanistische Alliantie en met de grote Humanistische organisaties. Aan het eind van het verslagjaar beraadde het HHC- bestuur zich over de voorwaarden om tot levenskrachtige voortzetting van HHC vanaf 2015 te komen.

Ook in 2013 kon gelukkig weer gerekend worden op het enthousiasme en de niet aflatende steun van vrijwillige HHC-medewerkers. Het kan niet genoeg herhaald worden om te benadrukken dat zonder hun aandeel het vele voorgenomen werk niet voor elkaar te krijgen zou zijn geweest. Hierbij moet worden opgemerkt, dat de vrijwillige medewerkers ten minste moeten kunnen rekenen op professionele ondersteuning en werkbegeleiding. Bij een inkrimping van de, naar de mening van het HHC bestuur, zeer bescheiden betaalde medewerkersgroep (1,2 fte) kan dit niet zonder negatief effect richting ondersteuning en werkbegeleiding vrijwilligers blijven. Met andere woorden, het inkrimpen van de beschikbare betaalde medewerkerstijd zal zondermeer ook het teruglopen van de inzet van vrijwilliger gaan betekenen. Vanzelfsprekend zal het HHC-bestuur alle moeite doen om een dergelijke negatieve spiraal ten aanzien van het HHC-werk te voorkomen.

Gelukkig is er ondanks de zorgen over de toekomst van HHC onverkort en met veel inzet door de HHC-medewerkers gewerkt aan de realisatie van de voorgenomen plannen en activiteiten voor 2013. In het navolgende wordt hiervan beknopt verslag gedaan.

2. Voornemens en bereikte doelen

*** Meerjarenbeleid 2011 - 2014**

Het in 2010 vastgestelde Meerjarenbeleidplan 2011 – 2014 was ook in 2013 uitgangspunt voor het HHC-werkplan.

In het werkplan 2013 is net in de voorafgaande jaren op vijf kerntaken (te weten: Archiefwerkzaamheden, Documentatie, Research & Onderzoek en Voorlichting& Communicatie) aangegeven waaraan door wie gewerkt zou gaan worden en welke beoogde resultaten daarbij behaald zouden moeten worden. Verder vermeldde het werkplan 2013 welke ondersteunende taken en bestuurlijke werkzaamheden van HHC verwacht zouden mogen worden.

*** Vrijwilligersbeleid**

Ook in 2013 behield het “uitgeschreven” HHC-vrijwilligersbeleid onverkort haar geldigheid. Er was geen reden of aanleiding om er wijzigingen in aan te brengen. Wel bleef op het programma staan om het ‘beleidsplan’ redactioneel nog eens na te lopen. Voor de bij HHC betrokken vrijwilligers biedt het HHC- vrijwilligersbeleidsplan een duidelijk richtsnoer om te weten wat zij van HHC mogen verwachten en wat HHC van hen verwacht. Vanuit het HHC- bureau werden twee vrijwilligersbijeenkomsten georganiseerd. Een voor de zomervakantie en een in de winter. Bijeenkomsten die met name bedoeld waren (en zijn) om de waardering van het HHC-bestuur voor de inzet en betrokkenheid van de vrijwilligers tot uitdrukking te brengen. In totaal waren er in het verslagjaar veertien vrijwilligers voor HHC actief.

***Archiefbewerkingsproject(en)**

- Zoals al vermeld kon het in 2008 aangevangen grote archiveringsproject (het bewerken van ca. 111 m1 archieven van o.a. het Humanistisch Verbond, de IHEU, Het Humanistisch Vormings Onderwijs, de Humanistische Geestelijke Verzorging bij de Krijgsmacht, etc.) na de officieel overdracht in oktober 2012 aan het Utrechts Archief nu volledig worden afgerond door de plaatsing aldaar in maart 2013 van vijftig strekkende meter humanistisch archief.

- Eind van het verslagjaar (november) is een begin gemaakt met het opschonen van het secretariaatsarchief van het landelijk bureau van het Humanistisch Verbond en het inpakken van het archief van de Humanistisch Geestelijke verzorging in de Zorg (ziekenhuizen, verzorgingstehuizen, bejaardenoorden en psychiatrische inrichtingen). Deze klus zal in 2014 worden geklaard. Hiertoe reist Jules Brabers regelmatig naar het Landelijk Bureau om aldaar de archieven op te schonen en in te pakken. Al het gesorteerde materiaal wordt in ons archiefdepot opgeslagen voor verdere bewerking.

- Vanaf de zomer 2012 is gewerkt aan de bewerking van de archieven van Humanitas. Dit oud archief van het landelijk bureau van Humanitas was eerst gesorteerd en in circa vijftig verhuisdozen naar Utrecht gehaald al waar aan eind 2012 en doorlopend in 2013 begonnen is met ontdebelling, het verwijderen van nieten en paperclips en zuurvrij verpakken . Als deze werkzaamheden zijn afgerond gaat het materiaal door naar het Utrechts Archief. De planning is dat dit laatste in 2014 zal plaatsvinden.

- In het laatste kwartaal is een begin gemaakt met het bewerken van een deel van het archief van het Humanistisch Instituut voor Ontwikkeling Samenwerking (HIVOS). Conform de met HIVOS gemaakte afspraak een in tijd beperkte kleine opdracht die eind van het jaar kon worden afgerond.

- In oktober werd een grote en veel tijd kostende klus geklaard te weten het afronden van de bewerking van het archief van de International Humanist Ethical Union (IHEU). De collectie bevatte liefst 1135 mappen verpakt in 210 archiefdozen (in totaal 23 strekkende meter).

- Ook in 2013 is doorgewerkt aan het bewerken van alle documenten van het Humanistisch Archief/HHC.

- Eind 2013 zijn we begonnen met het bewerken van het archief van Humanistisch Overleg Mensenrechten (HOM), later omgedoopt in Aim for Human Rights. Het was een organisatie die in 1980 door HIVOS is opgericht en in 2011 is opgeheven.

Acquisitie

Er zijn in 2013 ook een paar nieuwe archieven bij ons binnengebracht, te weten materiaal van vrijdenker en humanist Piet Spigt (1919-1990). Verder een bijzondere bundel brieven van Jaap van Praag, die hij vanaf september 1944 tot mei 1945 aan zijn vrouw scheef. Uit de nalatenschap van Cor de Ronde tenslotte, hebben we een doos materiaal gekregen.

Oral History project humanistisch raadsliden bij Defensie

- In september sloot het HHC een samenwerkingsovereenkomst met het (humanistisch) Veteraneninstituut met betrekking tot een 'oral history' project. De samenwerking betreft de door het HHC uitgevoerde interviews van een twintigtal humanistische raadsliden die werkzaam zijn, of zijn geweest, bij defensie. De afgenomen interviews worden samen met de informatie over de desbetreffende raadsliden opgestuurd naar het Veteraneninstituut waar deze op uniforme wijze worden getranscribeerd en vervolgens worden ondergebracht in een landelijke database van stichting DANS. DANS garandeert degelijke opslag en beschikbaarheid van het gedigitaliseerde materiaal. Het opgeslagen materiaal is openbaar (tenzij een persoon in kwestie restricties heeft aangegeven). In 2013 werd meer dan de helft van de geplande twintig interviews gerealiseerd. De overige interviews zullen in 2014 plaatsvinden.

***Digitaliseringsprojecten**

- Zoals het vorige HHC jaarverslag (2012) vermeldde was HHC tot 2012 betrokken bij een ambitieus landelijk "oral history" ontwikkelingsproject waarvan de initiatiefnemers een landelijke database met interviews over uiteenlopende onderwerpen voor ogen stond. Het werd in 2012 afgesloten zonder dat dit HHC veel had opgeleverd. Tegelijk meldden wij toen dat HHC gelukkig met zijn vrijwilligers ook op eigen kracht met 'oral history' aan de gang was gegaan. De HHC aandacht voor 'Verteld Verleden' kreeg gestalte door de digitalisering van bij HHC aanwezig audiovisueel materiaal (geluidscassettes met interviews en opnames van radioprogramma's, ter hand te nemen. Deze activiteit is in 2013 voortgezet. Een en ander gebeurde door verschillende vrijwilligers, onder aanvoering van vrijwilligerscoördinator Jeroen Breckveldt (die helaas begin 2014 zijn werkzaamheden voor het HHC zou beëindigen. Het werd mogelijk om via de HHC-website de beschrijving van het geluidsmateriaal (interviews) te openen, op steekwoorden te doorzoeken, te downloaden en af te luisteren. Het digitaliseren van geluidsbandmateriaal krijgt nog altijd vervolg omdat er met enige regelmaat nieuw materiaal wordt aangeboden. Op de HHC website staat inmiddels een veertigtal gedigitaliseerde interviews die door geïnteresseerden kunnen worden afgeluisterd.

- Door vrijwilligers is in 2013 verder gewerkt aan het opbouwen van een digitaal foto-archief van de humanistische beweging. Waren er in 2012 waren al meer dan 1600 foto's in een digitale bestand opgenomen, in 2013 groeide dit aantal tot meer dan 2700 foto's. Momenteel is men druk

bezig om de fotograven (de rechthebbenden) te achterhalen en toestemming aan hen te vragen of we de gedigitaliseerde foto's op onze website te mogen tonen. De reacties zijn wisselend. De beoogde "fotodatabase" moet door belangstellenden (o.a. humanistische organisaties) online kunnen worden ingezien. Verwerkt worden zijn foto's zoals die zijn gebruikt in bladen zoals Humanist, Mens en Wereld en EGO (het blad van de dienst humanistische geestelijke verzorging bij de krijgsmacht) en die zaken betreffen als bekende en minder bekende leden van humanistische organisaties, gebouwen, bijeenkomsten, congressen, etc. Ook fotoarchief van de IHEU (Internationale Humanistische en Ethische Unie) en de fotocollectie van de Universiteit van Humanistiek en die van de vereniging Humanitas worden in het fotodigitaliseringsproject meegenomen. Opgemerkt moet worden dat het een zeer omvangrijke en arbeidsintensieve klus betreft. In 2014 wordt een database gemaakt en ingericht met al het door ons gedigitaliseerd materiaal. Deze database zal het huidige aanbod op onze website anders rangschikken en weergeven. Ook dit is kost veel tijd en energie.

- Onder de noemer "Kernteksten humanisme" (teksten, brochures, toespraken en boeken die het humanisme kernachtig duiden) worden teksten gedigitaliseerd en op de HHC-website geplaatst. Dit werk is ook in 2013 voortgezet. Inmiddels gaat het om een bestand van 65 teksten die voor belangstellenden zijn te downloaden. Het plaatsen van kernteksten gebeurt overigens alleen als de boeken of tijdschriften waarin deze zijn opgenomen niet meer in de reguliere boekhandel verkrijgbaar zijn. Vanzelfsprekend ligt dit voor brochures en folders anders.

- Vanaf 2012 is door HHC medewerkers een begin gemaakt met het online zetten van 'registers' ten dienste van het toegankelijk maken van boeken over humanisme en humanistische tijdschriften. De registers leveren op artikelniveau een verbinding naar het desbetreffende gedigitaliseerde boek of tijdschrift. Er staan inmiddels 9 registers online.

Een van onze vrijwilligers heeft middels een aangeschafte 2^e hands bandrecorder een groot aantal geluidsspoulen afgeluisterd en in kaart gebracht. Een aantal van deze banden bevat waardevol materiaal en staat op de nominatie om te worden gedigitaliseerd. Een paar banden bevatten raadslidengesprekken uit de jaren '50 van de vorige eeuw. Mooi materiaal om bijvoorbeeld de methodiek van toen te vergelijken met de huidige.

***Voorlichting & Publicaties**

- Nieuwsbrief.

Ook in 2013 verschenen er weer vier digitale HHC-Nieuwsbrieven waarmee de donateurs en andere geïnteresseerden op de hoogte zijn gehouden van de HHC-activiteiten. Deze verschenen in maart, juli, oktober en december onder redactie van Nicole Christiaans en Jules Brabers.

-Vraagbaak

Via de HHC-website kan gereageerd worden op de daarin opgenomen teksten en aankondigingen. Het leverde in het afgelopen jaar tijd weer de nodige informatievragen op. In totaal kwamen er in 2013 in totaal 54 vragen en reacties binnen. Het gaat daarbij als regel om verzoeken om informatie over humanistische organisaties, om vragen over het humanisme in het algemeen en stellingname in kwesties, om bestellingen van boeken en om verzoeken om bij het HHC opgeslagen gedigitaliseerd materiaal te mogen ontvangen. De vragen komen zowel vanuit de humanistische achterban als vanuit daarbuiten. Bijvoorbeeld een vraag over informatie betreffende Willem Drees en diens lidmaatschap van het Humanistisch Verbond.

- Website en Blogs

* Het bijhouden van de HHC website was ook gedurende het verslagjaar weer de verdienste van Jules Brabers en Nicole Christiaanse. Zij zorgden er voor dat de opgenomen informatie steeds zo actueel mogelijk was en bleef.

* Vanaf het voorjaar van 2011 is, om het belang van HHC voor de humanistische beweging onder de aandacht te brengen, een blog op de site van Human.nl van start gegaan. Uitgangspunt bij de invulling is het belichten van een actueel onderwerp aan de hand van historisch (humanistisch) materiaal. Er verschenen zo'n 8 blogs op de website van de Humanistische Omroep Stichting van de hand van respectievelijk Bert Gasenbeek, Rob Tielman, Pieter Edelman en Ruurd Ouwehand. In 2013 is wegens drukte niet meer geblogd.

- Traditiekamer Vrijdenkers

In een van de werkruimten van het HHC aan de Universiteit voor Humanistiek is in 2012 een forse vitrinekast geplaatst met herinneringsmateriaal (foto's, plaquettes, handschriften, boeken en portretten van vrijdenkers) vanuit het roemrijke verleden van de vrijdenkersbeweging De Vrije Gedachte. In 2013 konden aan deze collectie enkele bijzondere stukken worden toegevoegd, zoals een grote trom met opschrift en een voorzitterskamer. Vorig jaar is maandelijks door het bestuur van De Vrije Gedachte in deze ruimte vergaderd, overigens wederzijds tot volle tevredenheid.

-Humanistische bloemlezing

Het realiseren van het plan van de afdeling Zwolle van het Humanistisch Verbond om tot de uitgave van een humanistische bloemlezing te komen kwam in 2013 eerst goed op gang. In de praktijk bleek het verzamelen van tekstfragmenten uit de Nederlandse en wereldliteratuur die iets tot uitdrukking brengen van een humanistische visie op mens, maatschappij en het bestaan, echter geen eenvoudige opgave. Afgestapt werd van het oorspronkelijke idee om uit te gaan van tekst voor elke dag in het jaar, dus 365. Inmiddels gaat het om 100 teksten. De uitgave verschijnt naar verwachting eind 2014 en staat onder redactie van Win Coster en Agnes Coomans (HV-Zwolle) en Bert Gasenbeek (HHC).

- Bijeenkomsten

* "Rood en zwart in de polder. Anarchisme in Nederland."

Op 1 mei werd op een bijzondere manier afscheid genomen van HHC-bestuurslid vanaf het eerste uur, Rudolf de Jong. In een zaalruimte van de Universiteit van Humanistiek werd een drieluik gepresenteerd over het anarchisme in Nederland en de aanwijsbare verbinding daarvan met vrijdenken en humanisme. Als sprekers traden de heren, Bert Altena, Hans Ramaer en Homme Wedman op. Tijdens de bijeenkomst

P.R. Historische rondleidingen

Ook dit jaar heeft het HHC een aantal historische rondleidingen verzorgd voor 'derden.' Jules Brabers heeft twee maal een groep geïnteresseerden door de Utrechtse binnenstad geleid met een verhaal over (Verlichtings) humanisten, dwarse denkers en hun tegenhangers door de eeuwen heen. Een keer was een groep te gast van het Jong HV, de jongerenvereniging van het Humanistisch Verbond. De andere keer voor een groep geïnteresseerden van de vereniging Oud Utrecht. In dat kader heeft Bert Gasenbeek tijdens een bijeenkomst van het Historisch Café een lezing gegeven over het naoorlogs humanisme in Utrecht aan de hand van panden in de Domstad. Utrecht

is vanaf de jaren '50 van de vorige eeuw een aantal decennia de humanistische hoofdstad van de wereld geweest.

Op verzoek van de Universiteit voor Humanistiek heeft Jules Brabers een korte historische rondleiding verzorgd door het pand van de Universiteit voor een groep uitwisselingsstudenten uit Zuid-Afrika.

Men heeft ons gevonden; ook in 2014 staat minimaal één rondleiding door de binnenstad gepland.

3. Ondersteunende taken

Conform hierover al in 2010 met de vereniging De Vrije Gedachte gemaakte afspraken verzorgde HHC ook in 2013 de dagelijkse ondersteuning van DVG. Het betekende opnieuw dat het HHC-bureau optrad als vraagbaak, de post beheerde en verzorgde, het lopend archief bijhield, ondersteuning bood aan de verzorging door een DVG vrijwilliger van de DVG-website en de DVG bestuursvergaderingen faciliteerde. Daarnaast werd, naar tevredenheid van DVG als opdrachtgever, gezorgd voor organisatorische en publicitaire ondersteuning van een aantal DVG-activiteiten zoals: De jaarlijkse Anton Constandse Vrijdenkerslezing, De Vrijdenkersdag, de Atheïsmedag en de Algemene Ledenvergadering van de Vrijdenkers.

4. Bestuur

Bij de aanvang van het verslagjaar bestond het algemeen bestuur (AB) uit de volgende personen. Voorzitter Rein Zunderdorp, secretaris Michael Kerkhof, penningmeester Henk Engelsman, leden Rudolf de Jong, Willeke Los en Jaap Kloosterman. Rudolf de Jong, die al in 2012 had aangegeven zijn bestuurslidmaatschap te willen beëindigen, verliet het bestuur per 1 mei 2013. Op diezelfde datum trad Homme Wedman als zijn opvolger tot het bestuur toe. De heer Wedman was tot 2013 als docent verbonden aan de opleiding geschiedenis en journalistiek van de Rijks Universiteit Groningen. Momenteel houdt hij zich bezig met het geven van oral-history colleges en doet onderzoek naar de syndicalist, econoom en ethicus Chr. Cornelissen (1864-1941).

In het afgelopen verslagjaar vonden er twee AB-vergaderingen plaats (1 mei en 9 december).

In de meivergadering is het inhoudelijke en financieel HHC-jaarverslag 2012 besproken en vastgesteld. Verheugend was dat een optredend tekort op "het archiefproject" kon worden gedekt doordat twee HHC donateurs bereid waren dit voor hun rekening te nemen. Voorts is vastgesteld dat de voor 2012 geplande 'eigen inkomsten' weliswaar waren achtergebleven ten opzichte van de begroting maar ook, dat de voorziene begrote uitgaven 2012 lager waren uitgekomen. Uiteindelijk moest er ten aanzien van het boekjaar 2012 daarom slechts in beperkte mate een beroep worden gedaan op de door de Humanistische Alliantie en de Universiteit voor Humanistiek afgegeven (gelimiteerde) garantstelling op de HHC-jaarrekening 2012. Tijdens de mei-vergadering is ook afscheid genomen van bestuurslid Rudolf de Jong. Later op dezelfde dag gebeurde dit uitvoeriger in een mede voor Rudolf de Jong georganiseerd symposium "Zwart in de polder. Anarchisme in Nederland". Tevens werd de heer Homme Wedman welkom geheten als nieuw bestuurslid. Verdere aandachtspunten in de mei vergadering waren: de geplande boekuitgaven (o.a. een publicatie over Piet Spigt) en het digitaliseringsproject. Het laatste onderwerp werd aan het bestuur op inspirerende wijze gepresenteerd en uit de doeken gedaan door de HHC-archivaris Jules Brabers.

De Vergadering van december stond in het teken van het HHC programma 2014 (werkplan en begroting en vooral de (onzekere) financiële toekomst van het HHC. Het werkplan 2014 werd met

enkele aanpassingen (toevoegingen) en inclusief de bijbehorende begroting vastgesteld. Gesprekken met de Humanistische Alliantie, de Universiteit van Humanistiek en de constituerende HHC-organisaties (te weten Humanistisch verbond, Humanitas De Vrije Gedachte en de Universiteit voor Humanistiek) zullen begin 2014 duidelijk moeten maken welke financiële ruimte het HHC vanuit de humanistische achterban geboden wordt. Los waarvan heeft het HHC bestuur sowieso besloten dat er veel aandacht en energie gestoken moet worden in het verwerven van 'eigen HHC inkomsten'. Veel aandacht ook in deze vergadering voor het digitaliseringsproject. Inmiddels is op de HHC website volop informatie te vinden over humanistische zaken waarbij gedacht moet worden aan: interviews, foto's, teksten, boeken en tijdschriftartikelen en brochures. Het dagelijks HHC-bestuur vergaderde in het verslagjaar vijf keer (6 februari, 15 april, 11 juli, 29 oktober, 9 december). Verdere contacten tussen de DB leden verlieten per e-mail en telefoon. De bestuursvergaderingen (zowel DB als AB vergaderingen) zijn in zo ver mogelijk tevens bijgewoond door Bert Gasenbeek als HHC-directeur en door de HHC-archivaris Jules Brabers en bureauvrijwilligster Nicole Christiaans.

Michael G. Kerkhof, secretaris HHC-bestuur.